

SADIK ŐIDE İLE 34 YIL ÖNCE YAPILAN GÖRÜŞME

20 Eylül 2022

Yıldırım Koç

Türk-İŞ'in eski genel sekreteri Sadık Şide, 19 Eylül 2022 günü vefat etti. Allah rahmet eylesin.

Sadık Şide 1962-1967 yıllarında Eskişehir Şeker Sanayii İŞçileri Sendikası Genel Başkanlığı, 1967-1974 yıllarında Şeker-İŞ Genel Başkanlığı ve 1974-1986 döneminde de Türk-İŞ Genel Sekreterliği görevini üstlendi. Ayrıca, 12 Mart ve 12 Eylül sonrasında kurulan hükümetlerde bakanlık yaptı. Kendisi ile önce 24.2.1988 ve sonra 22.3.1988 tarihlerinde iki görüşme yapmışım. Bu görüşmeler, Sosyal Tarih Yayınları tarafından 2021 yılında yayımlanan SENDİKACILARIN ANLATIMIYLA TÜRKİYE İŞÇİ SINIFI HAREKETİ kitabımda yer aldı. Bu kitaptaki görüşmeyi aşağıda sunuyorum.

Sadık Şide 21 Ağustos 1928 günü Eskişehir'de doğdu. 9 kardeŐiler. Babası ve amcası demiryolu işçisiydi. Babası işletmede başmanevracıydı. Anadolu Bağdat Demiryolları'nda çalışmış, Milli Mücadele sırasında Eskişehir-Ankara-Konya hattında görev yapmıştı. Hiç toprağı yoktu. Sadık Şide ile görüştüğümüzde hayattaydı, 87 yaşındaydı. Amcası ise Demiryolları'nda torna ustasıydı.

Sadık Şide, ilkokuldan sonra ortaokula devam etti; ancak ikinci sınıftan ayrıldı. Daha sonra TCDD Sanat Çırac Okulu'na başladı. Lokomotifçilik eğitimi gördü. Buradan da Bölge Sanat Okulu'na geçti ve bu okulun makine tesviyeciliğı bölümünden mezun oldu.

1949 yılında askere gitti. Askere gittiğinde yedek subay hakkı yoktu. 18 aylıkken yedek subay hakkı çıktı. Ancak er olarak devam etti. Askerde vinç operatörlüğü ve tank şoförlüğü yaptı.

S.Şide TCDD Sanat Çırac Okulu'nda leyli meccani okumuŐtu. Mecburi hizmeti vardı. Bu nedenle, terhis olduktan sonra, Sivas Cer Atölyesi'nde işbaşı yapması istendi. Gitmedi. Tazminat olarak 66 lira ödemesi gerekiyordu. 6 ayda 11'er lira olarak bu tazminatı ödedi. Yoksa 6 ay hapis yatması gerekecekti.

S.Şide üç ay işsiz kaldı. Amacı, Eskişehir'de kalıp ailesine destek vermektir. 1951 yılı Kasım ayında Eskişehir Şeker Rafinerisi'ne kampanya işçisi olarak girdi. Daha sonra İspirto Fabrikası'na kampanya işçisi (muvakkat) olarak geçti. Bu arada bir tren kazası olunca, eski demiryolcu olan Sadık Şide'ye, vagonların taşınmasına nezaret görevini verdiler. "Tank vagonları revizörü" oldu. Dördüncü ayda da, altı aylık süreyi beklemeden, daimi kadroya geçirdiler. Sigortalılığı 1952 yılı Şubat ayında başladı.

Eskişehir Şeker Sanayii İŞçileri Sendikası 5 Mayıs 1948 tarihinde kurulmuştu. Her yıl Mart ayında kampanya bittikten sonra kongre yapılır, bütün işçi kongreye katılırdı. Ancak muvakkat işçiler (kampanya işçileri) sendikaya üye yapılmıyordu.

Sendika kurulurken kurucu olacak işçiler kanunu (5018 sayılı İŞçi ve İşveren Sendikaları ve Sendika Birlikleri Hakkında Kanun) incelemişler. Bir hukukçu da yardımcı olmuş. İstanbul'dan bir sendikanın tüzüğünü bulmuşlar; ama kendi yaptıkları tüzüğü pek beğenmemişler. "Reddedilmesin yeter," diye düşünmüşler.

Kurucuların Sadık Şide'ye anlattıklarına göre, kuruluş sonrasında "taharrilerin" (sivil polislerin) takibinden yılmışlar. Sivil polisler kendilerine dağıtılan Sümerbank ayakkabısını giydikleri için tanınırlarmış. Kurucuların sık sık ifadeleri alınmış. Sivil polisler Sadık Şide'yi bile izlemişler.

"CHP döneminde de, DP döneminde de baskı oldu. Emniyet hep izledi. Bazı sendikacılar karakolda dolap içine hapsedildi. Sendikacılar hep komünistlikle suçlandı. Tarikatçılık suçlaması da yaygındı. İşverenler memurdu bizde. Sendikalaşma talebi doğrudan işçiden geldi ve sendikayı onlar kurdu.

"Kurucular, ilk kuruluş çalışmalarında çok takip edilince, 'vazgeçelim,' diyorlar. İşçinin baskısı üzerine yeniden başlanıyor. İlk başta herkes ürküyor, adını geri tutuyormuş. İşçiyi yoklamışlar. İşçi önce ilgi göstermemiş. Baskı varmış. Geri adım atmışlar. Ancak bu kez işçi canlanmış, destek vermiş. Kurucular yeniden cesaretlenmişler. Danışma toplantısı yapmışlar. Her birimden temsilci gelmiş. Bazı ustabaşlar gelmemişler, uzak durmuşlar. 10 kişi ortaya çıkmış. Aralarında bir-iki ustabaşı ve muavini de varmış. İşçi gerçekten büyük destek vermiş."

Sendikanın kuruluş dönemlerinde aileler sendikacılıktan çok korkmuş. Sadık Şide şunu söyledi:

"Ben sendikacı seçildiğimde babam yemek yemedi. İyi düşündün mü, dedi. Endişelendi, korktu. Ama sonra destek verdi, Sendikacılığın maddi ve manevi mükafatı vardır, derdi.

“Eskişehir’de muhacir çoktu. Kadrolu işçilerin çoğu göçmendi. Muhacir, yerinden yurdundan, malından mülkünden edilmiştir; onun içine işine gücüne çok sarılmıştır. Yerli işçi işe geç gelip, işten erken gitmiştir. Muhacir ise çok dikkat etmiştir. Bütün aile çalışır. Çok tasarruf ederler. Ticareti bilirler. Yazın çapaya giderler. Pazarcılık yaparlar. Çok çalışkandırılar. Konya Şeker’den bir işçi, Konya’da ağacı ve badanayı muhacirlerin öğrettiğini söylemişti.”

Sadık Şide de muvakkat işçilikten daimi kadroya geçerken 1954 yılında sendikaya üye oldu. 1958 yılı Mart ayında yapılan genel kurulda ilk konuşmasını yaptı. Kendisi aday olmadan yönetime yazıldı. 345 kişiden 114 kişinin oyunu alarak, 11 kişilik yönetim kurulunda on birinci olarak yönetime girdi.

Genel kuruldan sonra ustabaşı S.Şide’yi çağırdı ve “ya sendikacılık, ya işçilik, birini seç,” dedi.

Sendika başkanının adı da Sadık’tı. S.Şide onunla konuştu. İşyerinden ayrılması için fabrika müdürüyle görüşülecekti. Ancak fabrika müdürü işyerinde çalışmaya devam etmesini istedi. Ustalara da, “sendika yönetimine seçilenlere baskı olmasın; işlerini aksatmadan çalışsınlar,” demiş. Bu nedenle sendika toplantıları genellikle akşamları yapılıyordu.

“Sendika yönetimine seçilince önce panikledim. Müdür’ün olumlu tavrı bu paniği ortadan kaldırdı. İşçi çocuğu işçiyim. Temel işçilikten gelen ilk bakan oldum.”

1959 yılı Mart ayında yapılan genel kurulda S.Şide yeniden yönetim kurulu üyeliğine seçildi. Aynı yıl sendika genel sekreteri istifa etti. Yönetim kurulu, genel sekreterlik görevini Sadık Şide’ye verdi.

S.Şide 1960 yılında fabrikada başmüessil seçildi. 1962 yılında yapılan genel kurulda da sendika başkanlığına getirildi. 1962-1967 döneminde sendika genel başkanlığını yaparken işyerinde çalışmayı sürdürdü; profesyonel olmadı.

Bu yıllarda muvakkatlar sendikaya alınmazdı. Kadrolu işçilerden de üye olmayanlar vardı. Sendika aidatları maaş günleri para dağıtımı mahalli dışında elden toplanırdı.

“Şeker fabrikalarında çalışma şartları nispeten iyiydi. Bir rehabilitasyon merkezi ve lojmanlar vardı. İş Yasasında bulunmayan birçok hak uygulanıyordu. Sosyal yardımlar vardı. Sağlık hizmetleri iyiydi. Bu hakların var olmasına bakıp, sendikalaşmanın geç olması gerektiği düşünülebilir. Tam tersi oldu. Her kampanya sonunda işçi toplanır, müdür bilgi verirdi. Şeker dağıtılırdı. Müessil işçi de işçileri toplandı. İşçiler söz hakkı istemeye başladı.”

Bu yıllarda Eskişehir’de “şekercilerin, demiryolcuların ve askeri işyerlerinde çalışanların sendikaları arasında yakın bir ilişki vardı. Eskişehir’de Ahmet Aras’ın başkanlığında Sakarya Sendikalar Birliği vardı.” Ancak S.Şide ile Ahmet Aras arasında bir anlaşmazlık söz konusuydu. “Sendikacılık sanayi işçisinin hareketiyse, papyon kravatlı adam bizi temsil edemezdi.”

“1950’li ve 1960’lı yıllarda kampanya işçilerinin tümü topraktan gelmeydi. Çok azı yoksul esnaftı veya şehir yoksuluydu. Gecekonuda ayakkabı tamircisi, şeker fabrikasında kampanya işçisi olurdu. Üç vardiya çalışılırdı. Tamirci bu arada fabrika işçisinin ayakkabısını da tamir ederdi. Seyyar satıcılar, pazarcılar da muvakkat işçi olmak isterdi. O yıllarda öğle yemeği ve tatlı yiyebilmek önemli bir şeydi.

“Daimi işçiler ise farklıydı. Eli işe yatkın ve biraz okuma yazma bilen muvakkatler daimi kadroya geçirilirdi. Daimi kadro için sanat okulu mezunları aranırdı. Sanat okulu mezunları da masa başı işi arardı. Kadrolu işçiye ‘yağlı bey’ denirdi. İlk yıllarda daimi işçiler ‘alaylı’ idi. Daha sonraki yıllarda sanat okulu mezunu aranır oldu.”

1950’li ve 1960’lı yıllarda şeker fabrikalarında da çırak okulları ve kurslar açıldı. Buralara kabul edilenler öncelikle işçi çocuklarıydı. Bu çocuklara teorik ve pratik eğitim verilir ve fabrikalardaki işe uygun adam yetiştirilirdi.

“Şeker Şirketi’ne bağlı bütün fabrikalarda yerli-yabancı işçi kavgası vardı. Eski fabrikaların ustaları yeni açılan fabrikalara gönderiliyordu. Mahalli işçiler buna tepki gösteriyordu. Lojmanda bu ustalar oturuyordu. Bu ustaların ücretleri yüksekti. Bu durum çok soruna ve çekişmeye yol açtı.

“Ustabaşların mert olanları işçiden yana tavır alırdı. ‘Kökümüz işçidir, memur değiliz,’ derlerdi. Ancak bir kısmı işçiden koptu. İşçiden yana ustabaşlar, sendika seçimlerde sendika başkanlığına aday gösterilirdi. Sendikalar, ilk dönem toplu iş sözleşmelerinde ustabaşları pek kollamadılar. Ustabaşlara özel haklar getirilmesini işverenler teklif etti. Bazı ustabaşlar kendilerini hâlâ işveren vekili olarak görüyordu. Sendikaları kuranlar genellikle vasıflı işçilerdi. Kampanya işçisinden yönetici çok azdır. Seçilenler de yerlerinde kalamadı.”

Şeker-İş Federasyonu oluştuğunda Kayseri ve Malatya fabrikaları hemen üye olmadı. Mahalli sendikaların federasyona geç katılmasında, “mevcut parayı devretmeyeyim,” “diğer sendika borç getiriyor, biz para,” gibi anlayışlar etkili oldu.

Sadık Şide, 1962 yılında Çalışanlar Partisi kurma girişiminde de yer aldı, tüzük hazırlama komisyonunda çalıştı.

“Demirsoy ayrı bir parti kurmayı düşünürdü. 1962’de Çalışanlar Partisi girişiminde İngiltere’deki gibi olsun istendi. Tüzük hazırlama komisyonunda Orhan Erçelik, Şerafettin Akova, Zeki Gedik de vardı. Program da yapıldı. Tüzük ve program yetkililere verilecek noktaya geldi. TİP’e karşı bir güvensizlik vardı. Aramızda yabancı olmamalı, bunların ceketini çıkart, gömleğinde orak-çekiç var, denirdi. AP ve CHP de Çalışanlar Partisi’ni önlemeye çalıştı.”

S.Şide 1967 yılında yapılan genel kurulda da Şeker-İş’in genel başkanlığına getirildi. O tarihlerde Şeker-İş’e bağlı sendikalar içinde en büyüğü Eskişehir’deydi. Genel başkanlık için üçte iki çoğunluk gerekiyordu. İlk iki turda üçte iki çoğunluğun sağlanamaması durumunda, üçüncü turda salt çoğunluğu alan genel başkan oluyordu.

Genel kurulda seçim konusunda bazı tartışmalar oldu. Muhalefet mahkemeye başvurdu. 1968 yılında genel kurul olağanüstü olarak toplandı ve seçimler yenilendi. S.Şide, seçimlere katılan 81 kişinin 78’inin oyunu alarak yeniden genel başkan seçildi. 1967 yılından 1974 yılına kadar profesyonel olarak bu görevi sürdürdü.

Eskişehir’de sendikanın önemli başarılarından biri de, Şeker Sanayi Mensupları Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği’nin (MERDER) kurulmasıydı. Daimi kadroya geçen işçi bu derneğe üye olurdu. Üyelerin ölümü durumunda ailesine yardım yapılırdı. Üyelere kredi verilirdi. Emekli olunurken de toplu geri ödeme yapılırdı. Dernek bir tüketim kooperatifi gibi de işlerdi.

“İlk aşamada toptancılardan alım yapılamıyordu. Bir süre sonra perakende alımdan toptan alıma geçmeye çalıştık. Bir süre sonra da satış mağazaları oluştu. Eskiden ekonoma vardı. Ekonoma maliyetine satış yapardı. Mallar kaliteli olurdu.”

Eskişehir’de Şeker Fabrikası’nda 1958-1988 döneminde 18 yapı kooperatifi kuruldu ve 2 bin dolayında işçi bu yolla ev sahibi yapıldı.

Seyfi Demirsoy 14 Ocak 1974 günü vefat etti. Türk-İş Yönetim Kurulu 31 Ocak 1974 günü toplandı.

“Başkanlık için çeşitli adaylar vardı. Ancak, sıkıntı yaratmayalım, deniyordu. Halil Bey önce niyetsizdi. Sonra şart ileri sürdü. Kadromu kendim düzenlerim, dedi.”

Halil Tunç’un Türk-İş Genel Başkanlığı’na getirilmesi konusunda anlaşma sağlanınca, H.Tunç genel sekreterlik için Sadık Şide’yi önerdi. S.Şide’ye teklif bundan sonra geldi. Yönetim Kurulu’nda yapılan seçimde bir başka aday daha çıktı. Yapılan oylamada Sadık Şide birinci turda seçildi. 31 Ocak 1974’ten 1986 yılı Aralık ayındaki Genel Kurul’a kadar Türk-İş Genel Sekreterliği görevini yürüttü.

“Bu dönemde çeşitli partilere davet edildim. Adaylık önerileri geldi. Birinci sıradan milletvekili adaylığı önerildi. Hepsini reddettim. Hiçbir partiye de üye olmadım. Hüsamettin Cindoruk’un AP İstanbul İl Başkanı olduğu dönemde Cindoruk beni ziyaret etti ve 1,5 saat görüştük. İstanbul Belediye Başkanlığı adaylığını önerdi. Partiden adaylığı kabul etmedim. Bağımsız aday ol, destekleyelim, dedi. İstanbullu değilim, diyerek yanıtladım. İbrahim Denizcier’e adaylık önerdi. İ.Denizcier de, politikanın dışında kalayım, dedi.”

Sadık Şide Türk-İş’in 1986 yılı Aralık ayında toplanan Türk-İş Genel Kurulu’nda genel sekreterlik görevinden ayrıldı.